

Лекція № 3 з теми:

**«МЕТОДИ ТА ФОРМИ
ОРГАНІЗАЦІЇ**

**НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ»**

Лектор: к. пед. наук, доцент

Васецька Л.І.

Мета лекції:

- *ознайомити з класифікацією методів навчання та науково-дослідної роботи;*
- *описати форми організації навчання та їх методика викладання у вищій медичній школі;*
- *охарактеризувати різні види лекцій та методика їх викладання.*

План лекції

1. **Поняття про методи, їх класифікація.**
2. **Навчально-та науково-дослідні методи.**
3. **Форми організації навчання та їх методика викладання у вищій медичній школі.**
3. **Навчальна лекція та методика її викладання у вищому медичному навчальному закладі.**

Методи навчання

*(гр. methodos – шлях пізнання,
спосіб знаходження істини)*

- це впорядковані способи взаємопов'язаної, цілеспрямованої діяльності педагога й студентів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань.

Вони реалізуються через систему прийомів і засобів навчальної діяльності.

Прийоми навчання – це складова методу, конкретні дії педагога й студентів, спрямовані на реалізацію вимог тих чи інших методів.

Засоби навчання – це різноманітне навчальне обладнання, що використовується у системі пізнавальної діяльності (книги, письмове приладдя, лабораторне обладнання, технічні засоби та

Класифікації методів навчання

за джерелами передачі й характером сприйняття інформації

(Е. Галант, С. Петровський);

- словесні
- наочні
- практичні

за основними дидактичними завданнями, які необхідно вирішувати на конкретному етапі навчання

(М. Данилов, Б. Єсіпов);

- методи оволодіння знаннями
- формування умінь і навичок
- застосування отриманих знань, умінь і навичок

за характером пізнавальної діяльності

(І. Лернер, М. Скаткін);

- пояснювально-ілюстративні
- репродуктивні
- проблемного викладу
- частково-пошукові
- дослідницькі

на основі внутрішнього логічного шляху засвоєння знань

- індуктивний, дедуктивний, традиційний,
- аналітичний, синтетичний
- порівняння, узагальнення, конкретизації

Класифікація методів за Ю.Бабанським

Організація та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

- пояснення,
- інструктаж,
- розповідь, бесіда,
- робота з підручником,
- ілюстрування,
- самостійне спостереження,
- вправи,
- лабораторні, практичні і дослідні роботи

Стимулювання і мотивація навчально-пізнавальної діяльності:

- навчальна дискусія,
- пізнавальні ігри,
- створення ситуації інтересу і новизни у процесі викладання,
- опора на життєвий досвід студента,
- стимулювання обов'язку і відповідальності у навчанні

Контроль і самоконтроль навчально-пізнавальної діяльності:

- усний,
- письмовий,
- тестовий,
- графічний,
- програмований,
- самоконтроль і самооцінка у навчанні

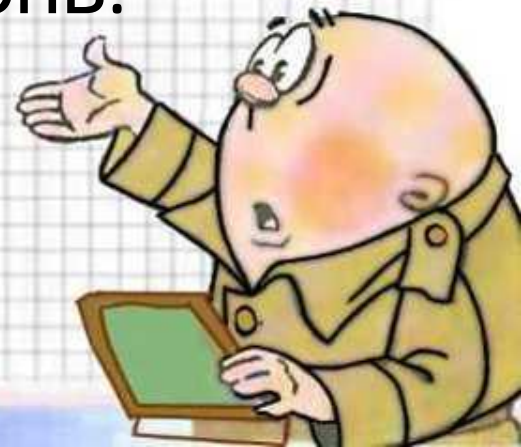
Бінарні методи навчання

- Бінарні методи навчання
  - Пояснювальний
  - Інформаційно-повідомлювальний
  - Інструктивно-практичний
  - Пояснювально-спонукальний

Навчально- та науково-дослідні методи

Мета застосування :

- навчання студентів наукової творчості під час оволодіння знаннями;
- проведення наукових досліджень.

Науково-дослідницька діяльність студентів (НДДС)

Включає:

- уміння переносити набуті теоретичні знання з певної дисципліни, алгоритми і варіанти розв'язування клінічних задач у нові умови;
- уміння знаходити для кожної навчальної ситуації або нестандартної задачі нове розв'язування із комбінації відомих ідей, знань, навичок;
- уміння створювати нові задачі та конструювати нові прийоми для їх розв'язання;
- уміння адекватно оцінювати виконану роботу.

- **НДДС** у вищому навчальному медичному закладі

- *Аудиторна*

- науково-дослідницька робота студентів є невід'ємним елементом навчального процесу та входить до навчальних планів і навчальних програм як обов'язкова для всіх студентів

- *Позааудиторна*

- науково-дослідницька робота здійснюється поза навчальним процесом у межах СНТ — у гуртках, проблемних групах (лабораторіях)

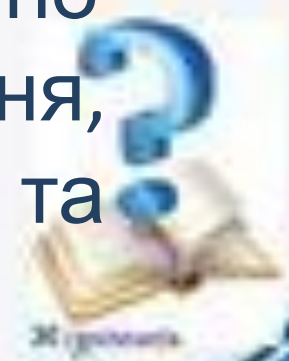
- *Позавишівська*

- науково-дослідницька робота – це участь в

- олімпіадах, конференціях, конкурсах тощо

Завдання науково-дослідницької діяльності

- розвиток у студентів прагнення до досліджень у галузі медицини та накопичення досвіду цієї роботи;
- розвиток у майбутніх спеціалістів наукового мислення та формування дослідницьких умінь та навичок;
- виховання потреби постійно вдосконалювати свої знання, поширювати науковий кругозір та наукову ерудицію.

Види науково-дослідної роботи

студентів

- збір дослідницького та експериментального матеріалу при підготовці до семінарських та практичних занять, спецсемінарів і спецкурсів з дисциплін;
- накопичення досвіду вивчення та критичного аналізу наукової літератури;
- експериментальна робота під час підготовки рефератів, наукових проектів;
- виконання домашніх завдань з елементами творчого пошуку;
- дослідження, пов'язані з практикою: виконання індивідуальних методичних завдань; вивчення досвіду роботи працівників сфери охорони здоров'я;
- науково-дослідна та творча робота студентів у позааудиторний час: участь у наукових гуртках і товариствах.

Методи науково-дослідної роботи студентів

- 1
•*Метод проектів*
- 2
•*Проблемно-дослідницький метод*
- 3
•*Метод наукового пошуку*
- 4
•*Метод індивідуальних навчально-дослідних завдань*

Індивідуальні навчально-дослідні завдання

з теми (модуля) за заданим планом або планом, який студент розробив самостійно;

- *реферат* з теми (модуля) або вузької проблематики;
- *розв'язування та складання практичних завдань* різного рівня з теми (модуля) або курсу;
- *розроблення теоретичних або прикладних (діючих) функціональних моделей* явищ, процесів, конструкцій тощо;
- *комплексний опис* будови, властивостей, функцій, явищ, об'єктів, конструкцій тощо;
- *анотація* прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис тощо.

Методи і форми позааудиторної науково- дослідницької діяльності

1. Предметний науковий гурток

Склад гуртка: студенти групи, курсу, факультету, всього навчального закладу.

Мета

Сприяє оволодінню спеціальністю, розширенню теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутніх спеціалістів, ознайомленню студентів зі станом розроблення наукових проблем у різних галузях науки, техніки, культури, формуванню здібностей застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності, прищепленню студентам навичок ведення наукових дискусій тощо.

Методи і форми позааудиторної науково- дослідницької діяльності

2. Проблемні студентські лабораторії (ПСЛ).

- ✓ різні види моделювання, вивчення й аналіз реальних документів, програм, ділові ігри, проведення експерименту, створення чогось нового
- ✓ колективна праця

Методи і форми позааудиторної науково- дослідницької діяльності

3. Наукові та науково- практичні конференції

- спрямовані на обговорення шляхів розв'язання практичних завдань
- ретельна підготовка виступу
- формує ораторські здібності
- кожний студент має змогу оцінити свою роботу на тлі інших і зробити відповідні висновки.

Форма організації навчання

- це спосіб вираження змісту освіти у вищому навчальному закладі

У дидактиці її класифікують за різними ознаками:

- ✓ кількістю студентів — масові, колективні, групові, мікрогрупові, індивідуальні форми навчання;
- ✓ місцем навчання — аудиторні, позааудиторні та позавишівські форми;
- ✓ характером навчальної діяльності студентів: фронтальні, індивідуальні, групові, ;
- ✓ характером зв'язків між викладачем і студентами: пасивні, активні та інтерактивні;
- ✓ тривалістю часу навчання — класичні навчальні заняття, заняття «без дзвінків»

Форми організації навчання:

НАВЧАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ

лекція, семінар, лабораторне заняття, практичне заняття, індивідуальне заняття, навчальна конференція, консультація, навчальна гра та ін.

САМОСТІЙНА РОБОТА

робота з друкованими джерелами, самостійне вивчення певних питань, участь у роботі гуртків, експериментально-дослідницька робота

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА

різні види навчальної, виробничої практик

КОНТРОЛЬНІ ЗАХОДИ

іспити (заліки), модульний контроль, контрольні роботи, контрольна перевірка рівня оволодіння професійними знаннями, навичками і вміннями з різних предметів, розв'язання кваліфікаційних завдань, захист.

Форма організації навчання — це зовнішнє вираження узгодженої діяльності між викладачем і студентами, яка здійснюється за встановленим порядком і режимом, втілюється у різних формах організації навчальної діяльності студентів

Форми організації навчання

- Фронтальна
  - *спільна діяльність студентів для реалізації навчальних завдань.*
- Групова
  - *передбачає поділ студентів на групи для розв'язання однакових чи різних завдань.*
- Індивідуальна
  - *передбачає постановку перед кожним студентом спеціально дібраного відповідно до рівня його підготовки і навчальних можливостей завдання для самостійного розв'язання.*

Різноманітні форми організації навчання у вищій школі виконують такі функції:

- **інформаційну** (передбачає передачу студентам адаптованої інформації);
- **орієнтовну** (розкриває генезис теорій, ідей: коли, ким, з яких причин вивчалися; список рекомендованої до лекції літератури);
- **пояснювальну, роз'яснювальну** (передбачає розкриття сутності наукових понять, їх визначень, тлумачення кожного слова, розуміння того, що належить до структури визначення);
- **переконувальну** (полягає у використанні аргументації, логічної доказовості, на основі чого усвідомлюється наукова інформація, що стає базою для формування у студентів наукових поглядів і переконань);
- **систематизуючу** (передбачає структурування всього масиву знань з певної дисципліни);
- **стимулювальну** (спрямована на пробудження інтересу до навчальної інформації з певної науки);
- **виховну і розвивальну** (передбачає оцінювання явищ, фактів, процесів, які розглядаються на лекції, розвиток мислення, уваги, уяви, пам'яті та інших пізнавальних здібностей).

(за О.Алексюк і З.Курлянд)

Вимоги до форм навчання

- *Науковість, інформативність, аргументованість змісту*
- *Наявність переконливих фактів і прикладів*
- *Надання переваги проблемному методу навчання*
- *Чіткість структури і логіки її побудови*
- *Методична грамотність: визначення мети і актуальності проблеми, виділення головного, підведення підсумку, використання зворотного зв'язку, пояснення, запис нових термінів, використання наочності*
- *Емоційний взаємозв'язок з аудиторією, створення умов для активізації мислення, використання ефекту новизни, елементів дискусії*

Навчальна лекція

(лат. «lectio» — читання)

логічно завершений, науково обґрунтований, послідовний і систематизований виклад певного наукового або науково-методичного питання, теми чи розділу навчального предмета, ілюстрований за необхідності наочністю, з демонструванням дослідів.

- Ознаки класифікації лекцій
  - Дидактична мета
- Спосіб викладу навчального матеріалу

- **Лекції за дидактичною метою**
  - **Вступні**
  - **Тематичні**
  - **Настановні**
  - **Оглядові**
  - **Заключні**

- **Лекції за способом викладу матеріалу**
  - **Інформаційні**
  - **Проблемні**
  - **Візуалізації**
  - **Бінарні**
  - **Лекції-консиліуми**
  - **Лекції з запланованими помилками**

Інформаційна лекція

Зміст лекції безпосередньо передається викладачем у готовому виді через монолог.

Структура інформаційної лекції

1. Організаційний етап

Перевірка наявності студентів та їх готовності до заняття.

Актуалізація опорних знань з теми.

Повідомлення теми, мети і завдань.

Мотивація навчальної діяльності студента.

Ознайомлення з додатковою літературою.

2. Основний етап

Виклад основного змісту теми.

3. Заключний етап

Узагальнення основних теоретичних понять.

Встановлення зв'язку основних теоретичних понять з їх практичним використанням.

Вияснення перспективи розвитку.

Проблемна лекція

Мета

Проблемні лекції сприяють розвитку теоретичного мислення, пізнавального інтересу до предмета, забезпечують професійну мотивацію, корпоративність.

Структура проблемної лекції

1. Організаційний етап

Перевірка наявності студентів та їх готовності до заняття.

Актуалізація опорних знань з теми.

Повідомлення теми, мети і завдань.

Мотивація навчальної діяльності студента.

Ознайомлення з додатковою літературою.

2. Основний етап

Постановка проблеми. Розв'язання проблеми.

Формулювання висновку.

3. Заключний етап

Узагальнення основних теоретичних понять.

Лекція-візуалізація

Викладач використовує демонстраційні матеріали, форми наочності, які не лише доповнюють словесну інформацію, а й самі виступають носіями змістовної інформації.

Структура лекції-візуалізації

1. Організаційний етап

Перевірка наявності студентів та їх готовності до заняття.

Актуалізація опорних знань з теми.

Повідомлення теми, мети і завдань.

Мотивація навчальної діяльності студента.

Ознайомлення з додатковою літературою.

2. Основний етап

Вступна частина (виклад нового навчального матеріалу).

Інструкція щодо перегляду фільму (вказуються фрагменти, на які необхідно звернути увагу, задаються запитання для обговорення після перегляду фільму).

Перегляд навчального фільму.

3. Заключний етап

Узагальнення основних теоретичних понять.

Бінарна лекція

Виклад матеріалу у діалозі двох викладачів.

Мета: реалізації міжпредметних зв'язків при вивченні найбільш важких проблем.

Структура бінарної лекції

1. Організаційний етап

Перевірка наявності студентів та їх готовності до заняття.

Актуалізація опорних знань з теми (1-й викладач).

Повідомлення теми, мети і завдань.

Мотивація навчальної діяльності студента (1-й викладач).

Ознайомлення з додатковою літературою (1-й викладач).

2. Основний етап

Виклад першого фрагменту нового навчального матеріалу (1-й викладач).

Проблемне запитання 2-ого викладача.

Відповідь 1-ого викладача.

Виклад другого фрагменту нового навчального матеріалу (1-й викладач).

Проблемне запитання 2-ого викладача.

Відповідь 1-ого викладача

3. Заключний етап

Заключне слово 1-го і 2-го викладача

Лекція із заздалегідь запланованими помилками

передбачає визначену кількість типових помилок змістового, методичного, поведінкового характеру. Їх список викладач дає студентам на початку лекції. Завданням студентів є фіксування цих помилок на полях конспекту впродовж лекції. На розбір помилок викладач відводить 10-15 хвилин.

Структура лекції із заздалегідь запланованими помилками

1. Організаційний етап

- Перевірка наявності студентів та їх готовності до заняття.
- Актуалізація опорних знань з теми.
- Повідомлення теми, мети і завдань.
- Мотивація навчальної діяльності студента.
- Ознайомлення з додатковою літературою.

2. Основний етап

- Інструкція щодо фіксування помилок (указуються кількість помилок).
- Виклад нового навчального матеріалу.
- Розбір помилок.

3. Заключний етап

- Узагальнення основних теоретичних понять.

Лекція-консиліум або конференція

Викладач пропонує студентам письмово поставити йому запитання. Студенти формулюють запитання у письмовій формі і передають їх викладачеві. Така лекція читається як зв'язний текст, у процесі якого даються відповіді на запитання.

Структура лекції-прес-конференції

1. Організаційний етап

Перевірка наявності студентів та їх готовності до заняття. Ознайомлення з додатковою літературою.

2. Основний етап

Повідомлення етапів роботи .

Запитання студентів.

Відповіді викладача на запитання.

3. Заключний етап

Узагальнення основних теоретичних понять.

Лекція – бесіда, або «діалог з аудиторією»

Безпосередній контакт викладача з аудиторією, дозволяє привертати увагу слухачів до найбільш важливих питань теми, визначати зміст і темп викладу навчального матеріалу з урахуванням особливостей аудиторії.

Структура лекції-бесіди:

1. Організаційний етап. Повідомлення мети і завдання лекції.
2. Основний етап: Виклад 1-го фрагмента матеріалу викладачем. Питання до аудиторії. Відповіді студентів. Виклад наступного фрагмента матеріалу викладачем. Питання до аудиторії. Відповіді студентів.
3. Заключний етап: Узагальнення основних теоретичних понять.

Лекція-консультація

проводиться, коли тема носить суто практичний характер. Після короткого викладу основних питань теми студенти ставлять викладачеві питання, які не повинні виходити за рамки учбової програми.

Відповідям на них може відводитися до 50 навчального часу. У кінці зайняття проводиться невелика дискусія — вільний обмін думками, який підсумовує викладач.

Структура лекції-консультації:

1. Організаційний етап: Повідомлення мети і завдання лекції.
2. Основний етап: Короткий виклад основних питань теми викладачем. Запитання студентів. Відповіді викладача.
Вільна дискусія. Підведення підсумків дискусії викладачем.
3. Заключний етап: Узагальнення основних теоретичних понять.

Клінічна лекція

Випадки застосування:

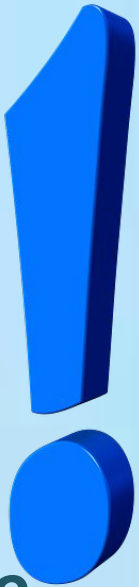
- якщо з'явилися нові наукові досягнення або напрями в науці, які не ввійшли у навчальні підручники;
- з метою внесення корекції у зміст навчального матеріалу підручника;
- при наявності різних підходів до проведення діагностики чи лікування хвороби, у яких студентам важко самотійно розібратися.

Рекомендації щодо

проведення лекції

- Довести до студентів мету лекції і належне її мотивування.
- Дотримуватися принципу доступності та науковості викладу.
- Актуалізувати знання студента.
- Звертати увагу на важливі теоретичні положення.
- Завершувати кожне питання лекції підсумком.
- Розвивати уміння і здатність змусити себе слухати.
- Створювати проблемні ситуації.
- Обладнати робоче місце викладача і студентів,

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Визначте поняття: «метод навчання», «прийоми навчання», «засоби навчання».
2. Наведіть відомі класифікації методів навчання та науково-дослідної роботи.
3. Розкрийте значення поняття «форми навчання».
4. Назвіть характерні ознаки форм навчання.
5. Охарактеризуйте форми організації навчальної діяльності студентів.
6. Дайте визначення навчальної лекції.

Список джерел та літератури

- Гладуш В.А. Педагогіка вищої школи : Теорія, практика, історія : Навч. посіб. / В.А. Гладуш, Г.І. Лисенко. – Д., 2014. – 416 с.
- Зайченко І. В. Педагогіка / І. В. Зайченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/17000308/pedagogika/pedagogika_-_zaychenko_ib.
- Кнодель Л. В. Педагогіка вищої школи: Посіб. для магістрів / Л. В. Кнодель. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. – 136 с.
- Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : Навч. посіб. / А. І. Кузьмінський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-105.html>.
- Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти [текст]: Підручник / С. Д. Максименко, М. М. Філоненко – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 288 с.
- Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи / В. Л. Ортинський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/12281128/pedagogika/osvitniy_svitoviy_prostir.
- Ушинський К. Д. Про користь педагогічної літератури / К. Д. Ушинський. Вибрані педагогічні твори : у 2 т. – Т. 1. – К. : Рад.

Дякуємо за увагу

